

Вогонь і мідні труби

майора Сухнатова

Євген ТИЩУК

– Хто не раз дивився у вічі смерті, хто виряджав на Батьківщину «чорні тюльпани», хто приборкував «мирний атом» Чорнобиля, той ніколи цього не забуде. І не зрадить фронтового братства, – переконаний учасник бойових дій в Афганістані, ліквідатор Чорнобильської аварії, майор запасу Валерій СУХНАТОВ. Кажуть, роки лікують. Можливо, когось і справді зцілюють, але не людей, які пройшли «крізь пекло». Про фізичні рани, контузію він уже забув, а от душевні... І досі Валерій Олександрович прокидається вночі від жахливих снів про Афган, бачить у них хлопців, котрі ніколи не повернуться.

Під обстрілом моджахедів

24 жовтня 1985 року. Гірським серпантином перевалу Саланг обережно рухається радянська військова колона з вантажем. Раптом з міжгір'я розтинає тишу кулеметна черга. Обстрілюють з ДШК – крупнокаліберного кулемета Дегтярьова-Шпагіна.

– Рота, до бою! – викочується з кабіни старший колони, майор Валерій Сухнатов. – Перехресним вогнем знищити ворога!

Мужньо, пліч-о-пліч, вступили у бій з моджахедами й іноземними найманцями офіцери, прапорщики, рядові. Та в горах хто вищий, той і «бог». На очах у присутніх 12,7-міліметрові кулі трошили багатотонні автомобілі, калічили людей і зносили голови всім, хто не встиг заховатися...

Це лише один з епізодів того жахливого бою, коли на очах у Валерія Олександровича загинув його водій, рядовий Віктор Ігнат, чимало бойових друзів, а сам він, отримавши поранення в голову, дивом вижив.

За 2,5 року служби в Афганістані заступник командира ремонтної автобази майор Сухнатов був майже у 60 рейсах небезпечними гірськими трасами: від Хайратона, через перевал Саланг – до Баграма, Кабула, Кундуза. Неодноразово бував на волосинку від смерті, але, як то кажуть, сміливого куля боїться. Мабуть, пощастило...

Він пригадує перше враження від афганської землі:

– Кабул зустрів бойовою пальбою з різноманітних видів зброї. Здавалося, що опинився у середньовіччі, у казці про Ходжу Насреддіна. Згодом усвідомив, що все це насправді – і життя, і смерть.

Демонструючи поживклі знімки, мій співрозмовник не шкодує за тими роками. Тоді кожен радянський воїн виконував наказ. Проте за державу прикро, бо ж скільки страшних картин доводилося бачити, скільки хлопців загинуло... Заради чого? Ось, приміром, його підлеглий, бойовий товариш лейтенант Євген Визовченко: посміхається, жартує, але за кілька місяців його не стане. Підірветься

на міні. А ось – інші фотографії, на яких військова техніка, ущелини, дороги.

– Шлях через афганські провінції Хайратон, Баграм, Пулі-Хумрі був сповнений небезпеки, – пригадує Валерій Олександрович. – Найважче – взяття перевалу Саланг. Один рейс через нього – подія, десяток – уже подвиг, що фіксувався на дверцятах кабіни автомобіля, як правило, червоною зіркою. Так само в роки Великої Вітчизняної солдати малювали зірки на фюзеляжах літаків за знищені ворожі машини. І ось, через багато років після тієї війни, тут, у чужих горах, необхідні були такі витримка й терпіння, про наявність яких у себе людина навіть і не здогадувалася. Дорога – звивистий і крутий серпантин. Лівим бортом машина дряпається об скелі, правий борт майже звисає над безоднею. Підйом на низькій швидкості – дві доби, спуск – іще небезпечніший: або зіткнешся зі скелею чи попереднього вантажівкою, або впадеш у прірву. Проте – наказ, і цим усе сказано...

– Що вражало? Бідність населення. Доводилося бачити різні вирази обличчя місцевих жителів, усмішки в тому числі. Однак о 17-й годині, коли сонце ховалося за перевал, відразу ставали зрозумілими істинні почуття до нас. На зміну доброзичливості приходили постріли у спину...

Учасник бойових дій в Афганістані, ліквідатор наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, майор запасу Валерій Сухнатов

Доза опромінення 4,95 бера...

Саме таку позначку у посвідченні офіцера має наш герой. Майор Валерій Сухнатов завжди був на передовій, намагався прожити своє життя так, «щоб не було нестерпно боляче за безцінно прожиті роки».

Після Афганістану він отримав призначення до Одеського військового округу, але мирним життям насолоджувався недовго. Уже через 8 місяців його викликали до політвідділу дивізії, де повідомили про відрядження з 16 квітня 1988 року до оперативної групи Міністерства оборони СРСР з ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Аргументи були «залізні», мовляв, Сухнатов має досвід організаційних робіт на ремонтній автобазі, тому без нього не обійтись.

– Специфіка була така сама, як в Афгані, лише ворог інший. Там – душмани, а тут – радіація, – пригадує Валерій Олександрович.

Зважаючи на норми та правила радіаційної безпеки, у зоні був встановлений вахтовий метод роботи персоналу з тривалістю 2–3 місяці. Саме за цей час ліквідатори встигали набрати до 5 бер (припустима річна доза радіації. – Авт.). Кількість учасників однієї вахти досягала 10 000 чоловік. А весь персонал комплектувався з фахівців підприємств і організацій Мінсередмашу, а також військовослужбовців (солдатів, сержантів, офіцерів), призваних із запасу для проходження військових зборів і направлених до Чорнобиля (так званих партизанів).

Військовослужбовці ремонтно-відновлювальної бази, заступником командира дії, ліквідатор Чорнобильської аварії, майор запасу Валерій Сухнатов так ніколи не думав. Понад те, прагнучи залишити після себе добрий слід на землі, він навчився використовувати всі можливості військового середовища для самовдосконалення. Ясна річ, це позначилося на його подальшому цивільному житті.

1991-го, маючи за плечима 32 роки вслуги, він звільнився з лав Збройних Сил. Відтоді працював на

забрудненої техніки, що пересувалася 30-кілометровою Чорнобильською зоною.

– У викидах з аварійного реактора вчені виділили 23 основні радіонукліди. Велика частка їх у 1988-му вже розпалася, – розповідає мій співрозмовник. – Увага хіміків і медиків була прикута тоді до довгоіснуючого радіоактивного плутонію та цезію. Бригади замінювалися кожні 2–3 години.

Завдяки дослідженням військових хіміків з'ясувалося, що довжина зон із підвищеною концентрацією цих радіонуклідів була незначною, а хімічні форми й розміри часток, у яких вони виявлялися, легко затримувалися респіраторами.

Саме тому особовий склад в зоні майже не знімав респіраторів одноразового користування ШБ-1. Їх називали «пелюстками». А протигазми користувалися зрідка, витримували в них не більше години.

– Героїзму нашим воїнам було не позичати, – каже Валерій Олександрович.

На підтвердження слів показує сторінки звітів і спогадів. Ось документи з партійних зборів частини, старшина Микола Переверзєв бере зі своєю бригадою підвищені зобов'язання – перекривати в 1,5 разу гранично допустиму норму обробки автомобілів.

А ось газетна замітка про комсомольський почин бригади сержанта Володимира Кочерги. У безпосередній близькості від четвертого енергоблока АЕС, в умовах високої радіації він і ще п'ятеро військовослужбовців перевиконали план з розчищення місцевості від радіоактивного бруду.

– Від зорі до зорі, по 13–14 годин працювали ліквідатори, – каже Валерій Олександрович. – Хоча обліковували їм лише по 12. Та ніхто не скаржився. Прокидалися о пів на шосту, снідали і знову на зону. І так щодня.

Чи усвідомлювали всю небезпеку радіаційного випромінювання?

– Передусім були патріотами своєї держави. Певна річ, не уявляли всіх масштабів трагедії. І про наслідки, звісно, не думали, – констатує Валерій Сухнатов.

Траплялося чимало й трагічного. Якось його підлеглі з «партизанів», побачивши багатий незібраний урожай достиглих, соковитих, але опромінених яблук-«мутантів», почали зривати та їсти їх... Попередження про небезпечність таджик Мустафа Ялгін парирував, що дихати також небезпечно, а це – «молодильні яблучка». Іншим разом «партизани» зловили декілька великих сомів, та коли перевірили їх на радіацію, стрілка приладу ніби сказала: допустиму норму радіації було перевищено в 100 разів. Цей аргумент, нарешті, вплинув на деяких «експериментаторів»...

Цікавлюсь, а наскільки відповідали дійсності чутки про торгівлю «забрудненими» легковиками з Чорнобильської зони?

– У ті часи це було неможливо, щодо нинішніх – не знаю, – відповідає Валерій Олександрович.

Усю зону оточували пости. Окрім цього, згори на кузовах машин, які випромінювали радіацію, робили фарбою позначки, добре помітні з вертольота. Отже, навіть якщо уявити, що такий автомобіль міг проїхати кордон 30-кілометрової зони, ма-

Новий сенс життя

Дехто вважає, що в армії немає умов для всебічного розвитку особистості. Мовляв, військовий статус нівелює індивідуальність. Але учасник бойових дій, ліквідатор Чорнобильської аварії, майор запасу Валерій Сухнатов так ніколи не думав. Понад те, прагнучи залишити після себе добрий слід на землі, він навчився використовувати всі можливості військового середовища для самовдосконалення. Ясна річ, це позначилося на його подальшому цивільному житті.

1991-го, маючи за плечима 32 роки вслуги, він звільнився з лав Збройних Сил. Відтоді працював на

різних посадах у ВАТ «Одесаобленерго». Водночас він – один із керівників спілки ветеранів Афганістану смт Чорноморська «Каскад».

Талановита та працююча людина за будь-яких обставин залишається особистістю, гідно виконує свої обов'язки. Тому не випадково, що й у цивільному житті Валерій Олександрович знайшов себе, зробив добру кар'єру. Так, нещодавно 64-річний запасник отримав чергове підвищення, його призначили на посаду провідного інженера зі спеціальних видів навчання. І тепер він – один із головних фахівців регіонального спеціального навчально-трену-

вального центру у ВАТ «Одесаобленерго».

– Мені подобається готувати молодь, вона надихає на життя, – зізнається співрозмовник. – З часом нагадують про себе й «афганська» контузія, і Чорнобиль, але коли усвідомлюєш, що потрібен людям, суспільству, це дає колосальний заряд бадьорості, з'являється новий сенс життя.

У цьому – весь Валерій Олександрович Сухнатов, людина, котра завжди при ділі, у вирі подій, тому що й нині відчуває себе бойовим офіцером, особистістю, яка тримає своє слово!